

Список літератури: 1. Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 р. № 2542 – 111 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 37. – ст. 189. 2. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22 квітня 1993 р. №3125-Х11. 3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про аудиторську діяльність» від 14.09.2006 р. № 140 – У. 4. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 р. № 283/97-ВР. 5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання фінансовим правопорушенням, забезпечення ефективного використання бюджетних коштів, державного і комунального майна» від 15 грудня 2005 року № 3202 – ІУ. 6. Порядок проведення органами державної контрольно-ревізійної служби державного фінансового аудиту суб'єктів господарювання, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2006 № 361. 7. Методика проведення органами державної контрольно-ревізійної служби державного фінансового аудиту суб'єктів господарювання, затверджена наказом Головкиру від 09.10.2007 № 232. 8. *Бондаренко Н.О., Понікаров В.Д., Попова С.М.* Аудит суб'єктів підприємницької діяльності: Навчальний посібник. – Київ, Центр навчальної літератури, 2004. – 300 с. 9. *Бутинець Ф.Ф.* Аудит: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. – 2-ге вид., перероб. та доп.. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 672 с.

Подано до редакції 13.05.2009

УДК 330.341.1.01

Л.А. КВЯТКОВСЬКА, старший викладач, Кременчуцький державний політехнічний університет імені Михайла Остроградського

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ «ВИРОБНИЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ»

Об'єктом дослідження є формування понятійного апарату складної економічної категорії «виробничий потенціал» з врахуванням його значення для оптимізації діяльності підприємства в умовах ринкового середовища. Визначення виробничого потенціалу дається в результаті синтезу ресурсного, структурного, цільового підходу до визначення його сутності.

Object is forming of concept vehicle of difficult economic category «production potential» taking into account his value for optimization of activity of enterprise in the conditions of market environment. Determination of production potential is given as a result of synthesis of the resource, structural, having a special purpose going near determination of his essence.

Ключові слова: підприємство, потенціал, можливості, ефективність діяльності, стратегія підприємства, конкурентоспроможність, виробнича потужність.

Вступ. В умовах ринкових відносин ефективною слід визнати діяльність того господарюючого суб'єкту (підприємства), хто оцінює динаміку і тенденції дії чинників зовнішнього оточення і своєчасно адаптує своє внутрішнє середовище, розробляючи стратегії підвищення конкурентоспроможності. За таких умов проблема оцінки рівня потенціалу підприємства, формування стратегії управління наявним потенціалом є однією з найбільш значущих і актуальних проблем, як з науково-дослідних позицій, так і з погляду практичної значущості для підприємства.

Найбільш поширеними в науковій літературі є визначення таких базових видів

потенціалу, як виробничий, економічний, інноваційний, стратегічний, експортний, інвестиційний.

Всі види потенціалу в цілому та складові частини взаємозв'язані, але розрізняються по ступеню внеску в результативність використання.

Провідну роль слід все ж визнати за виробничим потенціалом, оскільки саме оптимальність та прогресивність виробничого процесу в цілому, об'єднуючи безпосередньо процес виробництва та обслуговування створює умови стійкого, динамічного розвитку підприємства. Залежно від масштабів господарської системи розрізняються виробничі потенціали народного господарства, галузі, регіону, підприємства (об'єднання).

Ефективне використання виробничого потенціалу промислових підприємств значною мірою обумовлює стан економічного і соціального розвитку держави в цілому та її місце на світовій зовнішньоекономічній і політичних аренах.

Основна проблема виробничого потенціалу промислових підприємств полягає в тому, що всі його елементи функціонують одночасно і в сукупності. Тобто виробничий потенціал є системою, причому складною і динамічною, оскільки саме взаємозв'язки між окремими складовими потенціалу здійснюють безпосередній вплив на його елементи, модифікуючи вихідні властивості і закономірності їх функціонування, сприяючи тим самим переходу потенціалу новий якісний стан як єдиного цілого, тобто системи вищого порядку.

Постановка задачі. Динамізм виробничого потенціалу промислових підприємств обумовлений впливом інновацій, нестабільністю зовнішніх чинників господарювання, кон'юнктурними умовами виробництва. Внаслідок впливу цих чинників постійно відбуваються певні структурні зрушення всередині виробничого потенціалу, а також якісні та кількісні зміни техніко-економічних показників, які його характеризують.

Враховуючи складність формування виробничого потенціалу та багатофакторність оцінки впливу окремих його складових на кінцевий результат діяльності підприємства в залежності від вирішення концептуальної задачі розвитку, в економічній літературі не існує єдиного базового визначення категорії «виробничий потенціал підприємства».

Отже, актуальною є проблема розробки категорійного апарату виробничого потенціалу промислового підприємства з врахуванням функціональної спрямованості його складових при реалізації механізмів активізації його використання.

Метою статті є аналіз та оцінка існуючих поглядів на економічну категорію «виробничий потенціал підприємства» з точки зору систематизації впливу об'єктних

та функціональних складових на ефективності функціонування промислових підприємств в сучасних умовах господарювання.

Методологія. Дослідженнями різних аспектів виробничого потенціалу, вивченням та узагальненням проблем його визначення як економічної категорії, враховуючи структуру та функціональну спрямованість присвятили свої розробки такі провідні вітчизняні та закордонні фахівці, представники провідних економічних шкіл, як А.І.Анчишкін[2], О.В.Ареф'єв, М.У.Сліжис[12], Ю.Ю.Донець, А. В.Жаров[6], А.А.Жамойда[8], Щелкунов В.І.[15], Авдеєнко В.И., Котлов В.А., З.Є.Шершньова[13], Лапин Е.В.[7], Архипов В.М., Петрович Й.М., Федонін О.С., Рєпіна І.М.[12] та ін.

Результати дослідження. Виробничий потенціал підприємства формується його можливостями в соціально-економічній діяльності, причому не тільки реалізованими, а й нереалізованими з будь-яких причин.

Слід зазначити, що при визначенні змістовного наповнення категорії «виробничий потенціал підприємства» більшість досліджень надає перевагу «ресурсному» підходу. З одного боку, це є цілком виправданим, оскільки враховується сукупність трудових, матеріальних, фінансових та інформаційних ресурсів, які приймають участь в процесі виробництва продукції, послуг, створенні благ. Таке «ресурсне» розуміння виробничого потенціалу має важливе значення для реалізації основних напрямків діяльності підприємства (маркетинг, виробництво, інвестиційна, інноваційна, комерційна діяльність), однак не дає можливість його всебічної характеристики. Такий підхід обмежує значення виробничого потенціалу, оскільки визначення сутності цієї економічної категорії зводиться або до сукупності, або як до здатності підприємства випускати певний обсяг конкурентоспроможної продукції.

Фундатором дослідження поняття «виробничий потенціал» є А.І.Анчишкін[2], який включив у нього «виробничі ресурси, їх об'єм, структуру, технічний рівень та якість», які в процесі виробництва перетворюються у фактори виробництва. Відповідно, основне завдання управління виробничим потенціалом полягає у оптимальному розподілі та використанні ресурсів з метою досягнення найвищих показників. Найвищі показники діяльності промислового підприємства це, перш за все, реалізація кінцевих цілей діяльності і стратегій розвитку господарюючого суб'єкта.

В аспекті виробничого потенціалу сутність ресурсів розкривається не лише з позицій їхньої наявності і можливості використання, а й з позицій доцільності їхнього застосування, корисності, обмеженості тощо.

Л.І.Абалкін[1] вважає, що виробничий потенціал є узагальненою характеристикою ресурсів, що беруть участь у виробництві. Такий рівень

опрацювання питання визначення головних ресурсних елементів виробничої системи та їхньої комплексної взаємодії відбивається на якісних передумовах планування, і глибше дослідження цієї проблеми є основою визначення й використання внутрішніх резервів, а отже, підвищення ефективності функціонування економіко-виробничих систем.

Останнім часом помітне зростання інтересу до оптимізації обсягів використовуваних фінансових, машинних ресурсів і ресурсів часу у стратегічній перспективі.

Таким чином, як концептуальну модель організації економічних процесів, можна припустити, що формування результатів (D) планованого процесу загалом описуватиметься функцією виду:

$$D = R^{Af(t)} \cdot F^{Bf(t)} \cdot S^{Cf(t)} \quad (1)$$

де R, F— обсяг залучених виробничих і фінансових ресурсів,

t — тривалість процесу,

S — ефективність планованого процесу залежно від моменту його реалізації,

A, B, C — показники, що характеризують величину переведення використаних ресурсів у результат.

Розвиваючи визначення, що надане в економічній кібернетиці «Виробничий потенціал деякої технологічної системи характеризує її здатність перетворювати ресурси, що поступають в неї. Його оцінюють або по інтенсивності виходу даної системи або по окремим чинникам, взаємодія яких в системі забезпечує отримання цього виходу», Жамойда А.А. визнає провідну роль виробничого потенціалу при формуванні конкурентних переваг підприємства. Його дослідження дають можливість визначити виробничий потенціал як сукупності явних і прихованих можливостей у формі резервів для завоювання максимальної долі ринку, збереження її протягом тривалого часу при максимально високих показниках ефективності використання всіх складових.

При статистичній оцінці використання виробничого потенціалу в якості узагальнюючої ознаки виступає обсяг виробництва та реалізації продукції. Отже, ряд дослідників характеризуючим елементом категорії «виробничий потенціал підприємства» визнають виробничу потужність. Таке тлумачення є характерним для структурного підходу.

Так, М.У.Сліжис[13] зазначає, що для вираження економічного і виробничого потенціалів є «один показник – об'єм виробництва благ... максимально можливий». Ю.Ю.Донець та А.В.Жаров[6] також акцентували увагу на визначенні величини виробничого потенціалу засобами визначення виробничої потужності. На їхню думку, перший «за своїм кількісним значенням може бути менше чи рівний (лише

теоретично) виробничій потужності виробничої системи цієї території, так як представляє собою виробничу потужність, скориговану обмеженнями іншими складовими виробничого потенціалу (наявність трудових, енергетичних і матеріальних ресурсів)». Ю.Ю.Донець вважає виробничий потенціал синонімом виробничої потужності підприємства і пропонує визначати його як «максимально можливий річний, добовий, годинний або віднесений до іншої тимчасовій одиниці об'єм випуску продукції».

Явні недоліки такого звуженого трактування категорії «виробничий потенціал» відзначаються Жамойдою А.А.[8] Визначаючи виробничу потужність одним з базовим показником в комплексі, що відображає рівень використання ресурсних чинників і величину виробничого потенціалу, в той же час зауважує, що виробничі можливості підприємств набагато вищі інтенсивності їх використання. Наявність резервів виробничої потужності має негативні економічні наслідки: завищення питомої собівартості, так як утворюється іммобілізація умовно-постійних витрат у складі собівартості. У зв'язку з недовантаженням потужностей підприємствам доводиться постійно вирішувати задачу використання невикористовуваного устаткування. Певні дослідження трактують «виробничий потенціал» як сукупність чинників або елементів виробництва. Зокрема, З.В.Герасимчук, Л.Л.Ковальська, З.Є.Шершньова [16] трактують потенціал як максимальну можливість об'єкта функціонування з урахуванням чинників впливу шляхом раціонального використання всіх видів ресурсів для досягнення потенціальних цілей. Така трактовка базується на визначенні, що дається в Великій Радянській Енциклопедії, де виробничий потенціал визначається наявними засобами, запасами та джерелами, що можуть бути використані для досягнення певної мети, розв'язання певного завдання, а також можливостями окремої особи, суспільства та держави в певній галузі. З цієї точки зору «виробничий потенціал» має принаймні два значення:

1. Реальні можливості виробництва: наявність факторів виробництва, забезпеченість його найголовнішими матеріальними, природними, енергетичними, інтелектуальними, трудовими ресурсами.

2. Реальний обсяг продукції, який може виробити підприємство у разі повного використання наявних ресурсів.

Таким чином виробничий потенціал господарюючої системи визначається як сукупність ресурсів наданих в її розпорядження для діяльності. Нарешті, під виробничим потенціалом підприємства можна також розуміти відносини що виникають на підприємстві по приводу досягнення максимальне можливого виробничого результату при найбільш ефективному використанні інтелектуального капіталу і матеріальних ресурсів.(табл. 1).

Виробничий потенціал є складною економічною системою, що в тісному взаємозв'язку к з іншими економічними категоріями

Висновки. Дослідивши проблематику визначення категорії «виробничий потенціал» за такими ознаками, як: сукупність ресурсів, сукупність чинників виробництва, ефективне використання виробничої потужності в комплексі з метою досягнення максимального результату слід наголосити, що виробничий потенціал (підприємства) в цілому не може вимірятись простою сумою елементів.

Узагальнюючи ресурсний, структурний, цільовий підходи до визначення сутності виробничого потенціалу можна характеризувати виробничий потенціал як спроможність господарюючого суб'єкта за умов прогресивності управлінського механізму використовувати сукупність наявних та резервних ресурсів для досягнення стійкого положення на ринку та вирішення задач стратегічного розвитку.

Таблиця 1 - Огляд базових визначень економічної категорії «виробничий потенціал»

Автор	Трактовка(визначення)
О.І.Анчишкін	Виробничий потенціал – сукупність ресурсів, які у процесі виробництва набувають форми чинників виробництва
Н.М.Кирієнко	Виробничий потенціал загалом можна визначити як сукупну виробничу силу або здатність суспільства створювати всю сукупність різноманітних матеріальних благ, що характеризується всіма наявними виробничими силами і освоєними природними багатствами, використаними для досягнення конкретних соціально-економічних цілей та завдань.
Л.І.Абалкін	Виробничий потенціал є узагальненою характеристикою ресурсів, що беруть участь у виробництві
І.Б.Золотих [9]	Виробничий потенціал є складною системою ресурсів виробництва, що знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності. До нього включаються основні виробничі засоби, промислово – виробничий персонал, управління, технологія, енергія, інформація.
Ю.Ю.Донець	Виробничий потенціал - «максимально можливий річний, добовий, годинний або віднесений до іншої тимчасовій одиниці об'єм випуску продукції».
Т.В.Бова[3]	Виробничий потенціал, як і виробнича потужність (тільки більш системно), являє собою кількісну оцінку його здатності до випуску продукції певного обсягу, структури та якості, та, висловлюючись більш загально, одержувати необхідні результати.
Щелкунов В.І.	Під виробничим потенціалом розуміють «такі можливості підприємства, результатом реалізації яких є товари та послуги.»
Кобринский Н.Е.[11]	«Виробничий потенціал деякої технологічної системи характеризує її здатність перетворювати що поступають в неї ресурси. Його оцінюють або по інтенсивності виходу даної системи або по окремим чинникам взаємодія яких в системі забезпечує отримання цього виходу»
Борисов А.Б.[4]	1) об'єм продукції, який може бути вироблений при повному використанні ресурсів, що є у підприємства;2) потенційні можливості виробництва, наявність чинників виробництва, необхідних ресурсів.
Косянчук Т.Ф.[10]	Виробничий потенціал - «сукупність ресурсів і виробничих можливостей фірми, які можуть бути використані для досягнення її цілей».
Сліжис М.У.	Для вираження економічного і виробничого потенціалів є «один показник – об'єм виробництва благ... максимально можливий»

Список літератури: 1. *Абалкин Л.И.* Диалектика социалистической экономики. – М. : Изд-во "Наука", 1981. – 25 с. 2. *Анчишкин А.И.* Наука-техника-экономика. – 2-ое изд. – М. : Экономика, 1989. –384 с. 3. *Бова Т.В.*, Оцінка ефективності використання виробничого потенціалу сучасних промислових підприємств//Економічний простір №12/2, 2008, 66-72 4. *Борисов А.Б.* Большой экономический словарь. — М.: Книжный мир, 2003. — 895 с.» 5. *Донець Ю.Ю.* Ефективність використання производственного потенциала.-Киев.: Знание, 1998. - 123 с. 6. *Донець Ю.Ю., Жаров А.В.* Эффективность производственных фондов в машиностроении. – К.: Техника, 1979. – С. 11. 7.

Економічний потенціал підприємств промисловості: формування, оцінка, управління: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.07.01 [Електронний ресурс] / *Є.В. Ланін*; Нац. техн. ун-т "Харк. політехн. ін-т". — Х., 2006. — 36 с. — укр. **8. Жамойда А.А.** Оценка производственного потенциала предприятий хлебопекарной промышленности, - www.nbu.gov.ua/portal/soc **9. Золотих І.Б.** Щодо визначення виробничого та ресурсного потенціалу АПК //Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2004. - Вип.1, т.1. - С. 79-82. **10. Луцук С.** Концептуальні засади формування та розвитку виробничого потенціалу промислових підприємств // Регіональна економіка. – 2005. – №3. – С.48-56. **11. Кобринский Н.Е.** Экономическая кибернетика / Н.Е. Кобринский, Е.З. Майминас, А.Д. Смирнов. – М.: Экономика, 1982. – 408 с. **12. Репіна І.М.** Підприємницький потенціал: методологія оцінки та управління // Вісник Української академії державного управління при Президентіві України. – 1998. – № 2. – С. 262-271. **13. Слижис М.У.** Экономический потенциал основных производственных фондов в машиностроении. – М.: Машиностроение, 1986. – С. 10. **14. Шериньова З.Є.** Стратегічне управління: Підручник.- 2-ге вид.. перероб. і доп.- К.: КНЕУ,2004.- 699с. **15. Щелкунов В.І.** Виробничий потенціал України. Стратегія формування та використання. – К.: Наукова думка, 1999. – 238с.

Подано до редакції 14.05.2009

УДК 339.922

Т. Ю. ШАПОВАЛОВА, к.е.н., доц. МІПО НТУ «ХП»;
Н.В. ФЕСЕНКО, ст. викл. МІПО НТУ «ХП»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РУХУ МІЖНАРОДНОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто вплив глобалізації світової економіки на міжнародний рух капіталів, виявлені тенденції росту світової економіки в залежності від прямих закордонних інвестицій.

An influence of globalisation of economic on the international movement of capitals is investigated in article, the main tendencies of growth of economic depending on direct foreign investments are also revealed.

Ключові слова: глобалізація, інвестиції, міжнародний рух капіталу.

Вступ. Глобалізація і сучасні інформаційні технології додають традиційному поняттю "світова економіка" на сьогоднішній день зовсім інше, нове значення. Термін "фінансова глобалізація" розуміє світ як пов'язаний, взаємозалежний єдиний планетарний ринок, що продовжує інтегруватися. У сучасній світовій економіці торгівля поступила лідерством валютно-кредитним і фінансовим зв'язкам в умовах інтенсифікації процесу глобалізації. У глобальному масштабі ресурс "капітал" набув істотної мобільності і рухливості. Капітал перетікає по всьому світу в напрямках до самих привабливих і більш вигідних можливостей його використання. Інтернаціоналізація і глобалізація приводять до росту міжнародної мережі фінансових інститутів і корпорацій, до підвищення частки бізнесу, що приходить на закордонні країни, до більш фундаментальних якісних змін у їхніх системах організації, структурі управління та філософії бізнесу.